

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Juni 2017

Bevarandeplan för Natura 2000-området *SE0540194 Borgunda Nolheden*

Natura 2000

Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Utpekande av Natura 2000 - områden bygger på krav som finns i EU:s fågeldirektiv och art- och habitat-direktiv. Syftet är att hejda utrotning av vilda djur och växter och att hindra att deras livs-miljöer förstörs. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EU:s fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom utpekandet åtar sig länderna att de utpekade värdena i områdena ska bevaras långsiktigt. Natura 2000-nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete för att bevara biologisk mångfald. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och sammanlagt cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitat- direktivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar regelbundet cirka 60 av fågeldirektivets fåglar i vårt land.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000- område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta ska göras i särskilda bevarandeplaner eller i en skötselplan om området även är naturreservat. I planen ska det finnas en beskrivning av området med bevarandesyfte, bevarandemål och beskrivningar av de naturtyper och arter som ska bevaras och bidra till gynnsam bevarandestatus. Hot mot Natura 2000-områdets arter och natur- typer, och behov av bevarandeåtgärder, t ex skydd eller skötsel, ska beskrivas. Informationen ska underlätta förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken.

Bevarandeplanen ska fastställas av Länsstyrelsen, som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Bevarandeplanen ska revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar för området ändras. Den ska tas fram och hållas aktuell i dialog med berörda intressenter, och det är värdefullt om den som har ny information kontakter Länsstyrelsen. Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument. För formell reglering av skydd eller skötsel kan andra beslut behövas, t ex skydds- beslut för naturreservat. Föreskrifter enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som gäller inom Natura 2000.

I bevarandeplanen redovisas gränser, naturtyper och arter enligt bästa tillgängliga kunskap. I de fall där ny kunskap har till kommit, har Länsstyrelsen för avsikt att föreslå dessa ändringar till regeringen när nästa tillfälle ges. Vid förvaltning och tillståndsprövning utgår man ifrån i verkligheten förekommande naturtyper, varför det är nödvändigt att bevarandeplanen redovisar dessa, även om de inte har hunnit beslutas av regeringen.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön i området. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27-29§§). Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturvärden behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls samråd med Skogsstyrelsen. Mer information finns hos Länsstyrelsen, läs på webben eller kontakta en handläggare.

Kartor

Information om naturtypers utbredning och arter i ett enskilt område går att hitta med hjälp av kartverktyget Skyddad natur. Det kan nås på Naturvårdsverkets hemsida genom att söka på ”*kartverktyget skyddad natur*”. I kartverktyget söker du upp aktuellt område och klickar på namnet för mer information.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

T. Ericsson, E. Ottosson

Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0540194 Borgunda Nolheden

Kommun: Falköping

Områdets totala areal: 2,4 ha

Bevarandeplanen uppdaterad av Länsstyrelsen: 2017-01-12

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2017-06-16

Markägarförhållanden:

Privat.

Regeringsbeslut, historik:

SPA: Nej, pSCI: 1998-12-01, SCI: 2005-01-01, SAC: 2011-03-01, regeringsbeslut
M2010/4648/Nm

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

6410 - Fuktängar

7230 - Rikkärr

1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, *Vertigo geyeri*

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EUs fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden: Att bevara ett öppet hävdpräglat extremrikkärr och en kalkfuktäng med artrik flora och fauna med flera sällsynta och krävande arter. Kalkkärrsgrynsnäckan är prioriterad art i området och har sin livsmiljö i rikkärret och kalkfuktängen.

Motivering: Områdets rikkärr och kalkfuktäng har mycket höga naturvärden. Här finns flera sällsynta och krävande arter bland kärlväxter, mossor och mollusker. Den prioriterade arten kalkkärrsgrynsnäcka är sällsynt och rödlistad i landet. Vidare finns den starkt hotade och rödlistade arten stor ögontröst i området. Området har klassats som högt skyddsvärt i länets inventering av sällsynta grynsnäckor samt klassats som höga naturvärden i länets våtmarksinventering. Rikkärr generellt är en hotad och prioriterad naturtyp inom

naturvårdsarbetet både i Sverige och inom EU.

Prioriterade åtgärder: Att säkerställa en regelbunden och långsiktig hävd av rikkärret och kalkfuktängen så att de hålls öppna och fria från igenväxningsvegetation samt att förhindra att områdets hydrologi och hydrokemi påverkas negativt. Ett flerårigt skötselavtal eller miljöstöd är lämpligt för att säkerställa en långsiktig skötsel av området.

Beskrivning av området

Natura 2000-området ligger i mellanbygd på Borgundabergets västsluttning, ca 350 m VNV om Nollheden i Falköping kommun. Området består av ett öppet, hävdpräglad extremrikkärr i centrala delen av området och kring kärret finns kalkfuktäng, gränsen mellan naturtyperna är flytande. Området sluttar mot nordväst samt mot en i sydvästlig riktning rinnande rännil/dike. Området är källpåverkat och grundvattnet är ytligt. På några ställen är det vatten i dagen och bildas källor. I några av källorna förekommer kalkutfällningar och kransalger. Enstaka träd och buskar förekommer i de centrala delarna men ökar något i kalkfuktängen. I södra delen av området finns en mindre del som är av sumpskogskaraktär.

Området har en rik flora och fauna. Bland kärlväxter noteras exempelvis axag, darrgräs, ängsstarr, näbbstarr, hirsstarr, ängsnycklar, kärrkniprot, majviva, slätterblomma, rosettjungfrulin, blodrot, tätört, kärrspira, stor ögontröst och källblekvide. Bland mossor finns exempelvis praktflikmossa, fetbålsmossa, kalkammossa, kamtuffmossa, kärrbryum, guldspärrmossa, kalkkällmossa och späd skorpionmossa. Stor ögontröst och källblekvide samt den för området prioriterade arten kalkkärrsgrynsnäckan är sällsynta och rödlistade arter i området. I rikkärret har även den rödlistade sumpäggsvampen observerats.

Områdets fuktäng och rikkärr är beroende av regelbunden hävd för att inte växa igen. Området blev skyddat som biotopskydd 1995 för att förhindra verksamheter som kan skada rikkärrets naturvärden. Hävden av området har dock varierat under åren. År 2005 och 2007 gjordes större röjningsinsatser av uppväxande igenväxningsvegetation. Sedan 2005 har området betats årligen. Området ligger inom en större betesfälla. 2016 upprättades skötselavtal med markägaren.

Några större ingrepp eller skador som påverkar området finns så vitt känt inte. Några äldre gamla handgrävda diken löper från nordost till sydväst. Dikena bedöms dock inte ha någon avvattnande påverkan idag. Området är generellt förhållandevis blött, även under torrare perioder. I nordost gränsar området till en väg.

Vad kan påverka negativt

De mest aktuella hoten utifrån områdets lokala förutsättningar bedöms vara:

- Utebliven eller felaktig hävd, vilket kan leda till igenväxning och utarmning av den specialiserade floran. Ett för högt betestryck (för många djur under för lång period) alternativt bete under fel säsong, kan medföra att flora och fauna som exempelvis snäckor skadas av för mycket tramp samt eutrofiering genom stor tillförsel av urin och dynga från djuren. För tidig slåtter, det vill säga slåtter som sker innan örterna hinner blomma över och fröa av sig är också ett hot mot naturtypernas karaktäristiska vegetation. (För ytterligare information om lämplig skötsel se skötselbeskrivningen under bevarandeåtgärder).
- Förändrad hydrologi genom dikning eller andra markavvattnande åtgärder i närheten av området, vilket kan påverka rikkärrets hydrologi och hydrokemi negativt.
- Spridning av till exempel kalk, aska och gödningsämnen i kärrets närhet kan skada genom luftburen deposition eller genom transport med tillrinnande vatten, vilket kan skada den naturliga artsammansättningen.
- Uppgrävning eller plockning av orkidéer eller andra sällsynta och/eller fridlysta arter, vilka flera är typiska arter för rikkärr och kalkfuktäng.

Naturtyperna hotas generellt även av följande:

- Direkt näringstillförsel genom gödsling samt indirekt näringstillförsel genom tillskottsutfodring och sambete på gödslad vall kan missgynna den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin kan vara negativt för den dynglevande insektsfaunan och bör endast användas vid behov.
- Insådd av främmande arter kan påverka floran negativt.
- Våtmarkskalkning.
- Ökad våtdeposition av kväve gör att naturtypens vegetationssammansättning förändras med resultat att antalet vitmossor minskar, och andelen gräs, buskar och träd ökar. Även surt nedfall har en negativ påverkan på artsammansättningen.

Hotet mot områdets naturtyper och arter bedöms vara lågt till måttligt. Flera av de verksamheterna som vanligtvis utgör hot mot naturtyperna är förbjudna i samband med upprättande av biotopskyddet, exempel på förbjudna verksamheter är grävning, användning av gödselmedel och skogsplantering. Därutöver har Länsstyrelsen extra uppsikt över skötseln av området i samband med arbetet inom åtgärdsprogrammet för bevarande av den hotade arten stor ögontröst.

Bevarandeåtgärder

Gällande regler:

- Förutom vad som i övrigt gäller enligt miljöbalken och annan miljölagstiftning krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Alla verksamheter/åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka ett Natura 2000-område är tillståndspliktiga, även om de utförs utanför Natura 2000-området. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för skötseln och förvaltningen av det berörda området (7 kap 28 a § miljöbalken).
- Förbud mot markavvattning gäller i hela länet.
- Området omfattas av biotopskydd. Beslutat 1995-05-11.
- Alla orkidéer är fridlysta, vilket innebär att det både är förbjudet att plocka och att gräva upp orkidéer.

Skydd:

Förutom Natura 2000-bestämmelserna omfattas området av biotopskydd, vilket har upprättats i syfte att förhindra verksamheter som kan skada rikkärrets naturvärden. För att säkra en långsiktig skötsel av området bör området även omfattas av flerårigt skötselavtal eller miljöstöd. Området är berättigat till miljöstöd för särskild skötsel bland annat på grund av att den hotade arten stor ögontröst växer i området. Vintern 2017 omfattas området av miljöstöd för särskilt skyddsvärda betesmarker.

Skötsel:

- Rikkärret och kalkfuktängen bör hävdas genom slåtter alternativt extensivt bete i kombination med kompletterande slåtter. Betestrycket får inte vara för hårt så att marktäcket skadas (uppstår stora markblottor) och våtmarkslevande snäckor riskerar att trampas sönder. Hävden bör vara av sådan omfattning att igenväxning av fuktängen och kärret motverkas och att ingen skadlig ansamling av förna sker.
- Där stor ögontröst växer behövs betesuppehåll 15 juni-15 augusti. Betesuppehållet syftar till att ögontrösten inte ska betas ner eller trampas sönder samt att arten ska ges möjlighet att blomma över och fröa av sig.
- Vid förekomst av täta bladvassbestånd krävs en första röjning när bladvassen är halvhög och börjar skugga värdefull flora, exempelvis orkidéer. Vanligtvis är juni en bra tidsperiod. Bladvassen slås med röjsåg, helst med trekantsklinga (eller motsvarande skärande redskap), cirka 20 cm över marken så att den värdefulla floran inte slås av. Så mycket som möjligt av vassen

samlas upp omgående. Det görs försiktigt så att florán (bl.a. orkidéer inte skadas). Vegetationen i kärret får inte täcks av kvarliggande röjnings/slåttervegetation. Bladvassen läggs i hög utanför kärret och kalkfuktängen, på en lägre nivå än det hävdade området, så att kväveläckage från den röjda vassen inte hamnar i området. Alternativt körs vassen ut från området.

- Röjning/slåtter av gräs och örtvegetation och eventuell sly får inte ske för tidigt och det bör ske under längre period av uppehållsväder. Uteblir period med uppehållsväder är det bättre att röja kärret etappvis. I regel bör slåtter inte ske innan 15 augusti för att örterna ska hinna blomma över och ges möjlighet att sprida sina frön. Slåtter kan beroende på väderlek utföras åtminstone t.o.m. 15 september. Det viktiga är att slåttern sker vid uppehållsväder för att möjliggöra fröspredning. Röjningen/slåttern bör ske med röjsåg med vass trekantsklinga (eller motsvarande skärande redskap) så nära marken som möjligt. Spara några större videbuskarna då dessa är viktiga för snäckorna i kärret.

- Avslagen vegetation (gräs och örter) bör ligga kvar och torka under några dagar. På så sätt möjliggörs fröspredningen av orkidéer och andra värdefulla kärlväxter. Efter några dagars torkning krattas den torkade vegetationen ihop och forslas sedan bort från den slåttrade ytan. Vid röjning av enbart vedartad igenväxningsvegetation bör bortförsel av vegetation ske omgående. Uttransport ska ske för hand eller med lätt fordon med vagn, typ järnhäst, fyrhjuling eller motsvarande. Det är viktigt att räfsa och ta bort så mycket som möjligt av den slagna vegetationen. Det uttransporterade materialet läggs i högar utanför den slagna ytan, på en lägre nivå än själva kärret, så att kväveläckage från den slagna vegetationen inte hamnar i fuktängen eller kärret. Alternativt att den slagna vegetationen körs bort från området.

- På sikt skulle arealen öppet rikkärr och kalkfuktäng eventuellt kunna utökas i området. Det mest prioriterade är dock att fortsätta hävda den idag öppna ytan.

Uppföljning av naturtyper och arter

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. Mätbara mål, så kallade målandikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målandikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000 - naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

6410 - Fuktängar

Areal: 1,3 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Fuktäng finns i områdets ytterkanter och omger till stor del rikkärret. Gränsen mellan rikkärr och fuktäng, vilken är av undertyp kalkfuktäng, är flytande. Kalkfuktängen liksom rikkärret källpåverkat. Fuktängen är till största del öppen med enstaka träd och buskar. Här finns enstaka träd av björk, al, asp och gran. Bland buskar förekommer viden, en och hassel. I södra delen av området finns en mindre del som är av sumpskogskaraktär. Exempel på typiska arter som finns i detta område är ängsstarr, ängsnycklar, stor ögontröst, slätterblomma, majviva, blodrot, tätört och kärrspira.

Generellt beskrivs naturtypen som fuktängar på jordar med stort inslag av kalk, lera eller torv. I typen ingår såväl hävdade som ohävdade marker. Krontäckning av träd och buskar, som inte är av igenväxningskaraktär, ska vara 0 - 30%. Hävdgynnade arter ska finnas. Två undertyper finns: Kalkfuktängar, vilka ofta är relativt artrika, och fuktängar på surare jordar. Den undertyp som finns representerad här är kalkfuktängen, d.v.s. fuktängar på neutrala till alkaliska, kalkrika jordar med ett varierande vatteninnehåll.

Naturtypen är känslig för igenväxning, ökad beskuggning, uppluckrad grässvål samt konkurrens från ohävdarter och främmande arter. Naturtypen är även känslig för förändrad hydrologi som tex förändringar i ansluten grundvattenförekomst, fragmentering och för minskade populationer av karaktäristiska och typiska arter.

Bevarandemål

Arealen av Fuktängar (6410) ska vara minst 1,3 hektar. Regelbunden hävd genom bete eller slätter ska påverka området. Ingen skadlig ansamling av förna (t.ex. fjolårsgräs) ska finnas i området efter vegetationsperiodens slut. Hydrologin ska vara naturlig och markfuktigheten tillräcklig. Det ska inte finnas några avvattande eller tillrinnande diken eller körspår eller andra avvattande anläggningar som medför negativ påverkan. Näringsstatusen i marken ska vara naturlig. Krontäckningen av träd och buskar ska vara liten. Varken vedartad eller örtartad igenväxningsvegetation, såsom älggräs ska förekomma mer än i begränsad utsträckning. För naturtypen främmande arter ska inte förekomma. Enstaka värdefulla buskar och träd, t.ex. bärande och blommande träd och buskar, hålträd, hagmarksträd, gamla träd och brynbildande buskar ska förekomma. Artsammansättningen i fält- och bottenskiktet ska vara naturlig/karaktäristisk för naturtypen. Typiska kärlväxter såsom ängsstarr, ängsnycklar, stor ögontröst, slätterblomma, majviva, blodrot, tätört och kärrspira är exempel på typiska arter som kan förekomma rikligt i området. De typiska och karaktäristiska arterna samt andra naturligt förekommande arter ska föryngra sig.

Bevarandetillstånd

Inslaget av trädslå är något högt i fuktängen och bedöms därför inte vara gynnsamt. På sikt kan fler träd tas ner, men ett glest trädskikt med äldre hagmarksträd ska vara kvar. Fuktängen, liksom rikkärret, är beroende av regelbunden hävd för att inte växa igen. Hävden av området har varierat under åren. År 2005 och 2007 gjordes större röjningsinsatser av uppväxande igenväxningsvegetation. Sedan 2005 har kärret betats årligen. 2016 upprättades skötselavtal med markägaren för särskild skötsel i området..

7230 - Rikkärr

Areal: 1,1 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Ungefär hälften av området består av ett öppet, hävdpräglat extremrikkärr. Kärret liksom övriga delar av området sluttar åt nordväst samt mot ett i sydvästlig riktning rinnande rännil/dike. Grundvattnet är ytligt och kärret är tydligt källpåverkat. Vid vissa öppna vattenytor och källor förekommer kalkutfällningar och kransalger. Kärret domineras i stora delar av axagstuvor, mellan dessa finns lågstarrpartier och blåttåtel. Exempel på typiska arter kärlväxter som förekommer är axag, ängsstarr, näbbstarr, ängsnycklar, kärrkniprot, majviva, slätterblomma och tätört. Bland kärlväxterna förekommer även den sällsynta och rödlistade arten källblekvide. I bottenskiktet dominerar de för rikkärr karaktäristiska brunmossorna och mossor som vittnar om källpåverkan. Exempel på typiska mossarter som förekommer är praktflikmossa, fetbålmossa, kalkkålmossa, klotuffmossa och späd skorpionmossa. Vitmossor förekommer mycket sparsamt i kärret. Rikkärret har utöver en rik flora en rik molluskfauna med bland annat fynd av den sällsynta och rödlistade kalkkärrsgrynsnäckan. Enstaka träd av björk och al samt några vide- och enbuskar förekommer i kärret. Bladvass förekommer i mindre bestånd.

Några större ingrepp eller skador som påverkar kärret negativt finns så vitt känt inte. Några äldre gamla handgrävda diken löper från nordost till sydväst. Dikena bedöms dock inte ha någon avvattande effekt idag. Kärret är generellt förhållandevis blött, även under torrare perioder. I nordost gränsar området till en väg.

Naturtypen rikkärr beskrivs generellt som artrika myrar med hög halt av mineraler och ett högt pH, ofta pH 6-8. Kärren kan förekomma friliggande i skog eller öppen mark eller som laggkärr vid mossar, som element i sträng-flarkkärr, blandmyrar och aapamyrar. Rikkärr finns även i kanterna av kalkrika och näringsfattiga sjöar, vid kusten, eller i anslutning till källor. Kärren har en mycket speciell flora och fauna som varierar med t.ex. krontäckningsgrad, kalkhalt och näringsförhållanden. Här finns många specialiserade arter, varav många är hotade. Rikkärrens bottenskikt domineras ofta av så kallade brunmossor, men förekomst av vitmossor är också vanligt. Många rikkärr är rika på orkidéer, men även andra kärlväxter som trivs i kalkhaltiga marker. Rikkärren kan variera från helt öppna till trädklädda samt att vissa är naturligt öppna, medan andra är beroende av röjning, slätter eller bete. Naturlig hydrologi och hydrokemi är viktigt för naturtypen, mindre äldre ingrepp som orsakat lokal störning av myren kan ibland förekomma. Rikkärr är ofta störningsgynnade eller beroende av hävd.

Naturtypen är känslig för igenväxning, förändrad hydrologi som t.ex. förändringar i anslutande grundvattenförekomster och förändrad hydrokemi, ökad näringstillförsel och störning av myrens torvbildning samt fragmentering och minskade populationer av karaktäristiska och typiska arter.

Bevarandemål

Arealen Rikkärr (7230) ska vara minst 1,1 hektar. Regelbunden hävd med slätter eller bete ska påverka området. Trampskador ska inte förekomma. Ingen skadlig ansamling av förna (t.ex. fjolårsgäs) eller igenväxningsvegetation ska finnas vid vegetationsperiodens slut. Bottenskiktet ska ha allmän till riklig förekomst av brunmossor men inslag av vitmossor kan förekomma. Näringsstatusen ska vara naturlig. Hydrokemin ska vara utan mänsklig påverkan och ej gödningspåverkad. Kärret ska vara naturligt näringsfattigt, tydligt påverkat av kalk och baskatjoner. Det ska finnas en ständig tillgång på baskatjon-rikt vatten. Kärrens hydrologi ska vara ostörd och det ska inte finnas några avvattande eller tillrinnande diken eller körspår som

medför negativ påverkan. Grundvattenytan ska variera naturligt och vara hög under större delen av året. Det ska finnas ett ständigt tillflöde framspringande grundvatten (källpåverkan) under hela året. Kärret ska vara öppet (kröntäckning < 30%), enstaka träd och buskar kan förekomma. Tåta bestånd av vass och/eller vedartad igenväxningsvegetation ska inte förekomma mer än i begränsad utsträckning. För naturtypen främmande arter ska inte förekomma. Vegetationen ska vara karaktéristisk för rikkärr en allmän till riklig förekomst av typiska och specialiserade arter. Typiska arter av kärlväxter och mossor ska förekomma rikligt. Exempel på typiska arter kärlväxter är axag, ängsstarr, näbbstarr, ängsnycklar, kärrkniprot, majviva, slåtterblomma och tätört. Exempel på förekommande typiska mossarter är praktflikmossa, fetbålsmossa, kalkkällmossa, klotuffmossa och späd skorpionmossa. Området ska även ha en rik molluskfauna och den prioriterade arten kalkkärrsgrynsnäcka ska ha en stabil population i kärret. Typiska arter ska föryngra sig och inte minska.

Bevarandetillstånd

Rikkärret har under de senaste åren varit väl betat i större delen. Vid fältbesök 2015 noterades dock att sly börjar växa upp i kärret, men givet att igenväxningsvegetation successivt röjs undan så är bevarandetillståndet för rikkärret gynnsamt. Rikkärret, liksom kalkfuktängen, är beroende av regelbunden hävd för att inte växa igen. Hävden av området har varierat under åren. År 2005 och 2007 gjordes större röjningsinsatser av uppväxande igenväxningsvegetation. Sedan 2005 har kärret betats årligen. 2016 upprättades skötselavtal med markägaren. Mellan 15 juni-15 augusti bör bete undvikas där stor ögontröst växer.

1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, *Vertigo geyeri*

Artens förekomst är ej fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

År 2007 genomfördes en inventering av snäckor i rikkärr inom länets arbete med åtgärdsprogram för bevarande av rikkärr. Inventeringen visade en artrik molluskfauna med ett flertal snäckor, däribland den skyddsvärda arten kalkkärrsgrynsnäckan. Arten var tidigare inte känd för området. Arten bedöms generellt vara mycket stationär då den är starkt spridningsbegränsad. Så länge lämplig livsmiljö finns i området brukar arten finnas kvar i området. Länsstyrelsen kommer därför att föreslå att arten läggs till för området vid nästa tillfälle länen ges möjlighet att uppdatera sina Natura 2000-områden.

År 1977 noterades fynd av den än mer sällsynta rikkärrslevande snäckan otandad grynsnäcka. Denna hittades dock inte vid inventeringen 2007. Vid inventeringen 2007 noterades ett förhållandevis högt betestryck och flera tomma snäckskal hittades, vilket skulle kunna ha medfört att flera känsliga marklevande arter skadats. Det skulle även kunna vara så att den otandade grynsnäckan förbisågs då den liksom kalkkärrsgrynsnäckan är mycket liten.

Kalkkärrsgrynsnäckan är en mycket liten snäcka, cirka 1-2 mm stor. Snäcka lever främst i öppna rikkärr. Den viktigaste miljön för arten är extremrikkärr. Arten förekommer även i kalkfuktängar och sällsynt i rikare stråk i mosselaggar och i gles sumpskog. Ofta hittar man arten i svagt sluttande områden med rörligt grundvatten. Förekomsterna är ofta koncentrerade till små partier av lämplig kärryta. Arten är fuktighetskrävande och hittas främst i mossrika och ständigt fuktiga partier, gärna där det finns tuvor av axag eller lågväxta starrarter som exempelvis näbbstarr. De ädla lövträden alm, lönn, ask, lind och sälg är även gynnsamma för arten då de anrikar kalcium som är lättillgängligt för de kalkberoende snäckorna.

Kalkkärrsgrynsnäckan är starkt spridningsbegränsad och avståndet för normal spridning uppskattas till några få meter. Långdistansspridning sker förmodligen främst via större däggdjur (t.ex. rådjur) och fåglar. *Vertigo*-arterna är p.g.a. begränsade spridningsförmåga sannolikt goda indikatorer på lång kontinuitet av öppna-halvöppna förhållanden med stabilt mikroklimat. Kalkkärrsgrynsnäckan förekommer i isolerade förekomster i trakter med kalkhaltig mark i så väl Sverige som i Europa. I Sverige är arten sällsynt och påträffas i spridda, ofta isolerade förekomster från Skåne till Torne Lappmark. Arten är rödlistad i Sverige.

Arten är känslig för förändrad hydrologi och hydrokemi, ändrade näringsförhållanden, igenväxning, förurning och markslitage (t.ex. på grund av intensivt bete).

Bevarandemål

Kalkkärrsgrynsnäcka ska förekomma i området. Arealen lämplig livsmiljö, öppna hävdade rikkärr och kalkfuktäng, ska vara minst 2,4 ha. För beskrivning av livsmiljö se bevarandemål för utpekade naturtyper.

Bevarandetillstånd

Kalkkärrsgrynsnäckan har inte eftersökts sedan inventeringen 2007. Att få ett faktiskt mått på antalet kalkkärrsgrynsnäckor i ett område bedöms vara omöjligt då snäckorna är mycket små och svåra att hitta. Riktad inventering till lämpliga miljöer i kombination med bedömning av arealen lämplig livsmiljö i området bör därför ligga till grund för bedömningen av artens bevarandetillstånd.

Bevarandetillståndet för kalkkärrsgrynsnäckan i området är något osäkert då betestrycket vid

inventeringen 2007 bedömdes vara något för hårt för att vara gynnsamt. Kunskap saknas om hur betetrycket har varit de senaste åren jämfört med 2007. Vid fältbesök 2015 noterats att ingenväxningsvegetation i form av sly är på väg att växa upp vid tidigare röjda delar, vilket ses som negativ utveckling av kärret och fuktängen. Ytterligare fältbesök krävs för att bedöma kalkkärrsgrynssnäckans bevarandetillstånd.

Dokumentation

- ArtDatabanken SLU. Artportalen. www.artportalen.se. 2016-04-27.
- ArtDatabanken SLU. Artfakta - Kalkkärrsgrynsnäcka.
www.artfakta.ardatabanken.se/taxon/101967. 2016-04-20.
- Länsstyrelsen i Skaraborgs län. 1991: Våtmarker i Skaraborgs län. Del 1. Medd. 2/91.
- Länsstyrelsen i Skaraborgs län. 1994: Ängs- och hagmarker i Falköpings kommun. Rapport - 94/19.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län. 2005. Inventering av rikkärr i Västra Götalands län 2004. Rapport 2005:55.
- Naturvårdsverket. Art- och naturtypsvisa vägledningar. www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Natura-2000/. 2016-04.
- von Proschwitz, T. 2011. Inventering av sällsynta grynsäckor i Västra Götalands län 2007-2009. Länsstyrelsen Västra Götalands län. Rapport 2011:61

Bilagor

- Bilaga 1. Natura 2000-områdets avgränsning
- Bilaga 2. Naturtypskarta

Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0540194 Borgunda Nolheden

Kommun: Falköping

Områdets totala areal: 2,4 ha

Bevarandeplanen uppdaterad av Länsstyrelsen: 2017-01-12

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2017-06-16

Markägarförhållanden:

Privat.

Regeringsbeslut, historik:

SPA: Nej, pSCI: 1998-12-01, SCI: 2005-01-01, SAC: 2011-03-01, regeringsbeslut
M2010/4648/Nm

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

6410 - Fuktängar

7230 - Rikkärr

1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, *Vertigo geyeri*

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EUs fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden: Att bevara ett öppet hävdpräglat extremrikkärr och en kalkfuktäng med artrik flora och fauna med flera sällsynta och krävande arter. Kalkkärrsgrynsnäckan är prioriterad art i området och har sin livsmiljö i rikkärret och kalkfuktängen.

Motivering: Områdets rikkärr och kalkfuktäng har mycket höga naturvärden. Här finns flera sällsynta och krävande arter bland kärlväxter, mossor och mollusker. Den prioriterade arten kalkkärrsgrynsnäcka är sällsynt och rödlistad i landet. Vidare finns den starkt hotade och rödlistade arten stor ögontröst i området. Området har klassats som högt skyddsvärt i länets inventering av sällsynta grynsnäckor samt klassats som höga naturvärden i länets

våtmarksinventering. Rikkärr generellt är en hotad och prioriterad naturtyp inom naturvårdsarbetet både i Sverige och inom EU.

Prioriterade åtgärder: Att säkerställa en regelbunden och långsiktig hävd av rikkärret och kalkfuktängen så att de hålls öppna och fria från igenväxningsvegetation samt att förhindra att områdets hydrologi och hydrokemi påverkas negativt. Ett flerårigt skötselavtal eller miljöstöd är lämpligt för att säkerställa en långsiktig skötsel av området.

Beskrivning av området

Natura 2000-området ligger i mellanbygd på Borgundabergets västsluttning, ca 350 m VNV om Nolheden i Falköping kommun. Området består av ett öppet, hävdpräglad extremrikkärr i centrala delen av området och kring kärret finns kalkfuktäng, gränsen mellan naturtyperna är flytande. Området sluttar mot nordväst samt mot en i sydvästlig riktning rinnande rännil/dike. Området är källpåverkat och grundvattnet är ytligt. På några ställen är det vatten i dagen och bildas källor. I några av källorna förekommer kalkutfällningar och kransalger. Enstaka träd och buskar förekommer i de centrala delarna men ökar något i kalkfuktängen. I södra delen av området finns en mindre del som är av sumpskogskaraktär.

Området har en rik flora och fauna. Bland kärlväxter noteras exempelvis axag, darrgräs, ängsstarr, näbbstarr, hirsstarr, ängsnycklar, kärrkniprot, majviva, slätterblomma, rosettjungfrulin, blodrot, tätört, kärrspira, stor ögontröst och källblekvide. Bland mossor finns exempelvis praktflikmossa, fetbålmossa, kalkammossa, kamtuffmossa, kärrbryum, guldspärrmossa, kalkkällmossa och späd skorpionmossa. Stor ögontröst och källblekvide samt den för området prioriterade arten kalkkärrsgrynsnäckan är sällsynta och rödlistade arter i området. I rikkärret har även den rödlistade sumpäggsvampen observerats.

Områdets fuktäng och rikkärr är beroende av regelbunden hävd för att inte växa igen. Området blev skyddat som biotopskydd 1995 för att förhindra verksamheter som kan skada rikkärrets naturvärden. Hävden av området har dock varierat under åren. År 2005 och 2007 gjordes större röjningsinsatser av uppväxande igenväxningsvegetation. Sedan 2005 har området betats årligen. Området ligger inom en större betesfälla. 2016 upprättades skötselavtal med markägaren.

Några större ingrepp eller skador som påverkar området finns så vitt känt inte. Några äldre gamla handgrävda diken löper från nordost till sydväst. Dikena bedöms dock inte ha någon avvattnande påverkan idag. Området är generellt förhållandevis blött, även under torrare perioder. I nordost gränsar området till en väg.

Vad kan påverka negativt

De mest aktuella hoten utifrån områdets lokala förutsättningar bedöms vara:

- Utebliven eller felaktig hävd, vilket kan leda till igenväxning och utarmning av den specialiserade floran. Ett för högt betetryck (för många djur under för lång period) alternativt bete under fel säsong, kan medföra att flora och fauna som exempelvis snäckor skadas av för mycket tramp samt eutrofiering genom stor tillförsel av urin och dynga från djuren. För tidig slåtter, det vill säga slåtter som sker innan örterna hinner blomma över och fröa av sig är också ett hot mot naturtypernas karaktäristiska vegetation. (För ytterligare information om lämplig skötsel se skötselbeskrivningen under bevarandeåtgärder).
- Förändrad hydrologi genom dikning eller andra markavvattnande åtgärder i närheten av området, vilket kan påverka rikkärrets hydrologi och hydrokemi negativt.
- Spridning av till exempel kalk, aska och gödningsämnen i kärrets närhet kan skada genom luftburen deposition eller genom transport med tillrinnande vatten, vilket kan skada den naturliga artsammansättningen.
- Uppgrävning eller plockning av orkidéer eller andra sällsynta och/eller fridlysta arter, vilka

flera är typiska arter för rikkärr och kalkfuktäng.

Naturtyperna hotas generellt även av följande:

- Direkt näringstillförsel genom gödsling samt indirekt näringstillförsel genom tillskottsutfodring och sambete på gödslad vall kan missgynna den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin kan vara negativt för den dynglevande insektsfaunan och bör endast användas vid behov.
- Insådd av främmande arter kan påverka floran negativt.
- Våtmarkskalkning.
- Ökad våtdeposition av kväve gör att naturtypens vegetationssammansättning förändras med resultat att antalet vitmossor minskar, och andelen gräs, buskar och träd ökar. Även surt nedfall har en negativ påverkan på artsammansättningen.

Hotet mot områdets naturtyper och arter bedöms vara lågt till måttligt. Flera av de verksamheterna som vanligtvis utgör hot mot naturtyperna är förbjudna i samband med upprättande av biotopskyddet, exempel på förbjudna verksamheter är grävning, användning av gödselmedel och skogsplantering. Därutöver har Länsstyrelsen extra uppsikt över skötseln av området i samband med arbetet inom åtgärdsprogrammet för bevarande av den hotade arten stor ögontröst.

Bevarandeåtgärder

Gällande regler:

- Förutom vad som i övrigt gäller enligt miljöbalken och annan miljölagstiftning krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Alla verksamheter/åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka ett Natura 2000-område är tillståndspliktiga, även om de utförs utanför Natura 2000-området. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för skötseln och förvaltningen av det berörda området (7 kap 28 a § miljöbalken).
- Förbud mot markavvattning gäller i hela länet.
- Området omfattas av biotopskydd. Beslutat 1995-05-11.
- Alla orkidéer är fridlysta, vilket innebär att det både är förbjudet att plocka och att gräva upp orkidéer.

Skydd:

Förutom Natura 2000-bestämmelserna omfattas området av biotopskydd, vilket har upprättats i syfte att förhindra verksamheter som kan skada rikkärrets naturvärden. För att säkra en långsiktig skötsel av området bör området även omfattas av flerårigt skötselavtal eller miljöstöd. Området är berättigat till miljöstöd för särskild skötsel bland annat på grund av att den hotade arten stor ögontröst växer i området. Vintern 2017 omfattas området av miljöstöd för särskilt skyddsvärda betesmarker.

Skötsel:

- Rikkärret och kalkfuktängen bör hävdas genom slätter alternativt extensivt bete i kombination med kompletterande slätter. Betetrycket får inte vara för hårt så att marktäcket skadas (uppstår stora markblottor) och våtmarkslevande snäckor riskerar att trampas sönder. Hävden bör vara av sådan omfattning att igenväxning av fuktängen och kärret motverkas och att ingen skadlig ansamling av förna sker.
- Där stor ögontröst växer behövs betesuppehåll 15 juni-15 augusti. Betesuppehållet syftar till att ögontrösten inte ska betas ner eller trampas sönder samt att arten ska ges möjlighet att blomma över och fröa av sig.
- Vid förekomst av täta bladvassbestånd krävs en första röjning när bladvassen är halvhög och börjar skugga värdefull flora, exempelvis orkidéer. Vanligtvis är juni en bra tidsperiod.

Bladvassen slås med röjsåg, helst med trekantsklinga (eller motsvarande skärande redskap), cirka 20 cm över marken så att den värdefulla florán inte slås av. Så mycket som möjligt av vassen samlas upp omgående. Det görs försiktigt så att florán (bl.a. orkidéer inte skadas). Vegetationen i kärret får inte täcks av kvarliggande röjnings/slåttervegetation. Bladvassen läggs i hög utanför kärret och kalkfuktängen, på en lägre nivå än det hävdade området, så att kväveläckage från den röjda vassen inte hamnar i området. Alternativt körs vassen ut från området.

- Röjning/slåtter av gräs och örtvegetation och eventuell sly får inte ske för tidigt och det bör ske under längre period av uppehållsväder. Uteblir period med uppehållsväder är det bättre att röja kärret etappvis. I regel bör slåtter inte ske innan 15 augusti för att örterna ska hinna blomma över och ges möjlighet att sprida sina frön. Slåtter kan beroende på väderlek utföras åtminstone t.o.m. 15 september. Det viktiga är att slåttern sker vid uppehållsväder för att möjliggöra fröspridning. Röjningen/slåttern bör ske med röjsåg med vass trekantsklinga (eller motsvarande skärande redskap) så nära marken som möjligt. Spara några större videbuskarna då dessa är viktiga för snäckorna i kärret.

- Avslagen vegetation (gräs och örter) bör ligga kvar och torka under några dagar. På så sätt möjliggörs fröspridningen av orkidéer och andra värdefulla kärlväxter. Efter några dagars torkning krattas den torkade vegetationen ihop och forslas sedan bort från den slåttrade ytan. Vid röjning av enbart vedartad igenväxningsvegetation bör bortförsel av vegetation ske omgående. Uttransport ska ske för hand eller med lätt fordon med vagn, typ järnhäst, fyrhjuling eller motsvarande. Det är viktigt att räfsa och ta bort så mycket som möjligt av den slagna vegetationen. Det uttransporterade materialet läggs i högar utanför den slagna ytan, på en lägre nivå än själva kärret, så att kväveläckage från den slagna vegetationen inte hamnar i fuktängen eller kärret. Alternativt att den slagna vegetationen körs bort från området.

- På sikt skulle arealen öppet rikkärr och kalkfuktäng eventuellt kunna utökas i området. Det mest prioriterade är dock att fortsätta hävda den idag öppna ytan.

Uppföljning av naturtyper och arter

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. Mätbara mål, så kallade målandikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målandikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000 - naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:**6410 - Fuktängar**

Areal: 1,3 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Fuktäng finns i områdets ytterkanter och omger till stor del rikkärret. Gränsen mellan rikkärr och fuktäng, vilken är av undertyp kalkfuktäng, är flytande. Kalkfuktängen liksom rikkärret källpåverkat. Fuktängen är till största del öppen med enstaka träd och buskar. Här finns enstaka träd av björk, al, asp och gran. Bland buskar förekommer viden, en och hassel. I södra delen av området finns en mindre del som är av sumpskogskaraktär. Exempel på typiska arter som finns i detta område är ängsstarr, ängsnycklar, stor ögontröst, slätterblomma, majviva, blodrot, tätört och kärrspira.

Generellt beskrivs naturtypen som fuktängar på jordar med stort inslag av kalk, lera eller torv. I typen ingår såväl hävdade som ohävdade marker. Krontäckning av träd och buskar, som inte är av igenväxningskaraktär, ska vara 0 - 30%. Hävdgynnade arter ska finnas. Två undertyper finns: Kalkfuktängar, vilka ofta är relativt artrika, och fuktängar på surare jordar. Den undertyp som finns representerad här är kalkfuktängen, d.v.s. fuktängar på neutrala till alkaliska, kalkrika jordar med ett varierande vatteninnehåll.

Naturtypen är känslig för igenväxning, ökad beskuggning, uppluckrad grässvål samt konkurrens från ohävdarter och främmande arter. Naturtypen är även känslig för förändrad hydrologi som tex förändringar i ansluten grundvattenförekomst, fragmentering och för minskade populationer av karaktäristiska och typiska arter.

Bevarandemål

Arealen av Fuktängar (6410) ska vara minst 1,3 hektar. Regelbunden hävd genom bete eller slåtter ska påverka området. Ingen skadlig ansamling av förna (t.ex. fjolårsgräs) ska finnas i området efter vegetationsperiodens slut. Hydrologin ska vara naturlig och markfuktigheten tillräcklig. Det ska inte finnas några avvattande eller tillrinnande diken eller körspår eller andra avvattande anläggningar som medför negativ påverkan. Näringsstatusen i marken ska vara naturlig. Krontäckningen av träd och buskar ska vara liten. Varken vedartad eller örtartad igenväxningsvegetation, såsom älggräs ska förekomma mer än i begränsad utsträckning. För naturtypen främmande arter ska inte förekomma. Enstaka värdefulla buskar och träd, t.ex. bärande och blommande träd och buskar, hålträd, hagmarksträd, gamla träd och brynbildande buskar ska förekomma. Artsammansättningen i fält- och bottenskiktet ska vara naturlig/karaktäristisk för naturtypen. Typiska kärlväxter såsom ängsstarr, ängsnycklar, stor ögontröst, slätterblomma, majviva, blodrot, tätört och kärrspira är exempel på typiska arter som kan förekomma rikligt i området. De typiska och karaktäristiska arterna samt andra naturligt förekommande arter ska förnyngra sig.

Bevarandetillstånd

Inslaget av trädslå är något högt i fuktängen och bedöms därför inte vara gynnsamt. På sikt kan fler träd tas ner, men ett glest trädskikt med äldre hagmarksträd ska vara kvar. Fuktängen, liksom rikkärret, är beroende av regelbunden hävd för att inte växa igen. Hävden av området har varierat under åren. År 2005 och 2007 gjordes större röjningsinsatser av uppväxande igenväxningsvegetation. Sedan 2005 har kärret betats årligen. 2016 upprättades skötselavtal med markägaren för särskild skötsel i området..

7230 - Rikkärr

Areal: 1,1 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Ungefär hälften av området består av ett öppet, hävdpräglat extremrikkärr. Kärrret liksom övriga delar av området sluttar åt nordväst samt mot ett i sydvästlig riktning rinnande rännil/dike. Grundvattnet är ytligt och kärrret är tydligt källpåverkat. Vid vissa öppna vattenytor och källor förekommer kalkutfällningar och kransalger. Kärrret domineras i stora delar av axagstuvor, mellan dessa finns lågstarrpartier och blåtåtel. Exempel på typiska arter kärlväxter som förekommer är axag, ängsstarr, näbbstarr, ängsnycklar, kärrkniprot, majviva, slätterblomma och tätört. Bland kärlväxterna förekommer även den sällsynta och rödlistade arten källblekvide. I bottenskiktet dominerar de för rikkärr karaktäristiska brunmossorna och mossor som vittnar om källpåverkan. Exempel på typiska mossarter som förekommer är praktflikmossa, fetbålmossa, kalkkålmossa, klotuffmossa och späd skorpionmossa. Vitmossor förekommer mycket sparsamt i kärrret. Rikkärrret har utöver en rik flora en rik molluskfauna med bland annat fynd av den sällsynta och rödlistade kalkkärrsgrynsnäckan. Enstaka träd av björk och al samt några vide- och enbuskar förekommer i kärrret. Bladvass förekommer i mindre bestånd.

Några större ingrepp eller skador som påverkar kärrret negativt finns så vitt känt inte. Några äldre gamla handgrävda diken löper från nordost till sydväst. Dikena bedöms dock inte ha någon avvattande effekt idag. Kärrret är generellt förhållandevis blött, även under torrare perioder. I nordost gränsar området till en väg.

Naturtypen rikkärr beskrivs generellt som artrika myrar med hög halt av mineraler och ett högt pH, ofta pH 6-8. Kärrren kan förekomma friliggande i skog eller öppen mark eller som laggkärr vid mossar, som element i sträng-flarkkärr, blandmyrar och aapamyrar. Rikkärr finns även i kanterna av kalkrika och näringsfattiga sjöar, vid kusten, eller i anslutning till källor. Kärrren har en mycket speciell flora och fauna som varierar med t.ex. krontäckningsgrad, kalkhalt och näringsförhållanden. Här finns många specialiserade arter, varav många är hotade. Rikkärrrens bottenskikt domineras ofta av så kallade brunmossor, men förekomst av vitmossor är också vanligt. Många rikkärr är rika på orkidéer, men även andra kärlväxter som trivs i kalkhaltiga marker. Rikkärrren kan variera från helt öppna till trädklädda samt att vissa är naturligt öppna, medan andra är beroende av röjning, slätter eller bete. Naturlig hydrologi och hydrokemi är viktigt för naturtypen, mindre äldre ingrepp som orsakat lokal störning av myren kan ibland förekomma. Rikkärr är ofta störningsgynnade eller beroende av hävd.

Naturtypen är känslig för igenväxning, förändrad hydrologi som t.ex. förändringar i anslutande grundvattenförekomster och förändrad hydrokemi, ökad näringstillförsel och störning av myrens torvbildning samt fragmentering och minskade populationer av karaktäristiska och typiska arter.

Bevarandemål

Arealen Rikkärr (7230) ska vara minst 1,1 hektar. Regelbunden hävd med slätter eller bete ska påverka området. Trampskador ska inte förekomma. Ingen skadlig ansamling av förna (t.ex. fjolårsgäs) eller igenväxningsvegetation ska finnas vid vegetationsperiodens slut. Bottenskiktet ska ha allmän till riklig förekomst av brunmossor men inslag av vitmossor kan förekomma. Näringsstatusen ska vara naturlig. Hydrokemin ska vara utan mänsklig påverkan och ej gödningspåverkad. Kärrret ska vara naturligt näringsfattigt, tydligt påverkat av kalk och baskatjoner. Det ska finnas en ständig tillgång på baskatjon-rikt vatten. Kärrrens hydrologi ska

vara ostörd och det ska inte finnas några avvattande eller tillrinnande diken eller körspår som medför negativ påverkan. Grundvattenytan ska variera naturligt och vara hög under större delen av året. Det ska finnas ett ständigt tillflöde framspringande grundvatten (källpåverkan) under hela året. Kärret ska vara öppet (krontäckning < 30%), enstaka träd och buskar kan förekomma. Täta bestånd av vass och/eller vedartad igenväxningsvegetation ska inte förekomma mer än i begränsad utsträckning. För naturtypen främmande arter ska inte förekomma. Vegetationen ska vara karaktäristisk för rikkärr en allmän till riklig förekomst av typiska och specialiserade arter. Typiska arter av kärlväxter och mossor ska förekomma rikligt. Exempel på typiska arter kärlväxter är axag, ängsstarr, näbbstarr, ängsnycklar, kärrkniprot, majviva, slätterblomma och tätört. Exempel på förekommande typiska mossarter är praktflikmossa, fetbålmossa, kalkkällmossa, klotuffmossa och späd skorpionmossa. Området ska även ha en rik molluskfauna och den prioriterade arten kalkkärrsgrynsnäcka ska ha en stabil population i kärret. Typiska arter ska föryngra sig och inte minska.

Bevarandetillstånd

Rikkärret har under de senaste åren varit väl betat i större delen. Vid fältbesök 2015 noterades dock att sly börjar växa upp i kärret, men givet att igenväxningsvegetation successivt röjs undan så är bevarandetillståndet för rikkärret gynnsamt. Rikkärret, liksom kalkfuktängen, är beroende av regelbunden hävd för att inte växa igen. Hävden av området har varierat under åren. År 2005 och 2007 gjordes större röjningsinsatser av uppväxande igenväxningsvegetation. Sedan 2005 har kärret betats årligen. 2016 upprättades skötselavtal med markägaren. Mellan 15 juni-15 augusti bör bete undvikas där stor ögontröst växer.

1013 - Kalkkärrsgrynsnäcka, *Vertigo geyeri*

Artens förekomst är ej fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

År 2007 genomfördes en inventering av snäckor i rikkärr inom länets arbete med åtgärdsprogram för bevarande av rikkärr. Inventeringen visade en artrik molluskfauna med ett flertal snäckor, däribland den skyddsvärda arten kalkkärrsgrynsnäcka. Arten var tidigare inte känd för området. Arten bedöms generellt vara mycket stationär då den är starkt spridningsbegränsad. Så länge lämplig livsmiljö finns i området brukar arten finnas kvar i området. Länsstyrelsen kommer därför att föreslå att arten läggs till för området vid nästa tillfälle länen ges möjlighet att uppdatera sina Natura 2000-områden.

År 1977 noterades fynd av den än mer sällsynta rikkärrslevande snäckan otandad grynsnäcka. Denna hittades dock inte vid inventeringen 2007. Vid inventeringen 2007 noterades ett förhållandevis högt betestryck och flera tomma snäckskal hittades, vilket skulle kunna ha medfört att flera känsliga marklevande arter skadats. Det skulle även kunna vara så att den otandade grynsnäckan förbisågs då den liksom kalkkärrsgrynsnäckan är mycket liten.

Kalkkärrsgrynsnäckan är en mycket liten snäcka, cirka 1-2 mm stor. Snäcka lever främst i öppna rikkärr. Den viktigaste miljön för arten är extremrikkärr. Arten förekommer även i kalkfuktängar och sällsynt i rikare stråk i mosselaggar och i gles sumpskog. Ofta hittar man arten i svagt sluttande områden med rörligt grundvatten. Förekomsterna är ofta koncentrerade till små partier av lämplig kärnya. Arten är fuktighetskrävande och hittas främst i mossrika och ständigt fuktiga partier, gärna där det finns tuvor av axag eller lågväxta starrarter som exempelvis näbbstarr. De ädla lövträden alm, lönn, ask, lind och sälg är även gynnsamma för arten då de anrikar kalcium som är lättillgängligt för de kalkberoende snäckorna.

Kalkkärrsgrynsnäckan är starkt spridningsbegränsad och avståndet för normal spridning uppskattas till några få meter. Långdistansspridning sker förmodligen främst via större däggdjur (t.ex. rådjur) och fåglar. *Vertigo*-arterna är p.g.a. begränsade spridningsförmåga sannolikt goda indikatorer på lång kontinuitet av öppna-halvöppna förhållanden med stabilt mikroklimat. Kalkkärrsgrynsnäckan förekommer i isolerade förekomster i trakter med kalkhaltig mark i så väl Sverige som i Europa. I Sverige är arten sällsynt och påträffas i spridda, ofta isolerade förekomster från Skåne till Torne Lappmark. Arten är rödlistad i Sverige.

Arten är känsliga för förändrad hydrologi och hydrokemi, ändrade näringsförhållanden, igenväxning, förurning och markslitage (t.ex. på grund av intensivt bete).

Bevarandemål

Kalkkärrsgrynsnäcka ska förekomma i området. Arealen lämplig livsmiljö, öppna hävdade rikkärr och kalkfuktäng, ska vara minst 2,4 ha. För beskrivning av livsmiljö se bevarandemål för utpekade naturtyper.

Bevarandetillstånd

Kalkkärrsgrynsnäckan har inte eftersökts sedan inventeringen 2007. Att få ett faktiskt mått på antalet kalkkärrsgrynsnäckor i ett område bedöms vara omöjligt då snäckorna är mycket små och svåra att hitta. Riktad inventering till lämpliga miljöer i kombination med bedömning av arealen lämplig livsmiljö i området bör därför ligga till grund för bedömningen av artens bevarandetillstånd.

Bevarandetillståndet för kalkkärrsgrynssnäckan i området är något osäkert då betestrycket vid inventeringen 2007 bedömdes vara något för hårt för att vara gynnsamt. Kunskap saknas om hur betestrycket har varit de senaste åren jämfört med 2007. Vid fältbesök 2015 noterats att ingenväxningsvegetation i form av sly är på väg att växa upp vid tidigare röjda delar, vilket ses som negativ utveckling av kärret och fuktängen. Ytterligare fältbesök krävs för att bedöma kalkkärrsgrynssnäckans bevarandetillstånd.

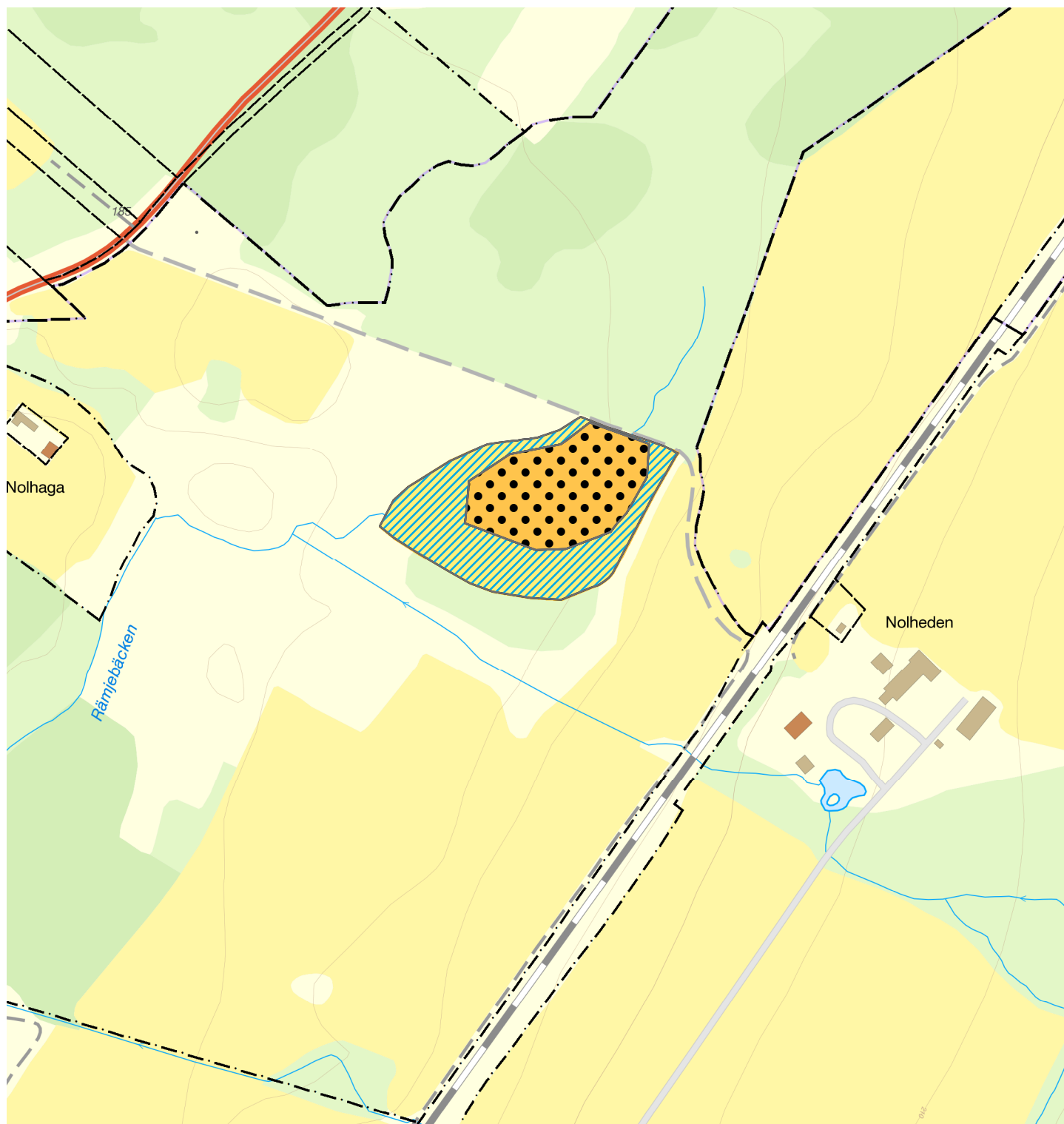
Dokumentation

- ArtDatabanken SLU. Artportalen. www.artportalen.se. 2016-04-27.
- ArtDatabanken SLU. Artfakta - Kalkkärrsgrynsnäcka.
www.artfakta.ardatabanken.se/taxon/101967. 2016-04-20.
- Länsstyrelsen i Skaraborgs län. 1991: Våtmarker i Skaraborgs län. Del 1. Medd. 2/91.
- Länsstyrelsen i Skaraborgs län. 1994: Ängs- och hagmarker i Falköpings kommun. Rapport - 94/19.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län. 2005. Inventering av rikkärr i Västra Götalands län 2004. Rapport 2005:55.
- Naturvårdsverket. Art- och naturtypsvisa vägledningar. www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Natura-2000/. 2016-04.
- von Proschwitz, T. 2011. Inventering av sällsynta grynsnäckor i Västra Götalands län 2007-2009. Länsstyrelsen Västra Götalands län. Rapport 2011:61

Bilagor

Bilaga 1. Natura 2000-områdets avgränsning

Bilaga 2. Naturtypskarta

Natura 2000-naturtypskarta, SE0540194 Borgunda Nolheden Falköpings kommun

0 100 200 300 400 500 Meter

 6410 - Fuktängar
  7230 - Rikkärr
  Natura 2000
Habitatdirektivet

